

IGÉNYEK ÉS VÁRAKOZÁSOK

A szemlélődő domonkos apácák szegedi megtelepedésének előzményei

Árpád-házi Boldog Margit szentté avatását megelőzően, az 1940-es évek elején erősödött fel az a törekvés a magyarországi domonkos rendtartomány és a magyar katolikus egyház vezetőiben, hogy egy szemlélődő domonkos apácaközösséget hozzanak létre Magyarországon. Kezdetben a nagy múltú és mindenki előtt ismert margitszigeti zárda újraalapítására gondoltak. 1944-ben leálltak ugyan a hivatalos tárgyalások, de a szándék nem halt el. 1945 decemberében kelt az a levél, amelyben néhány szegedi katolikus személyiség – köztük Bálint Sándor – szorgalmazta a domonkos apácák letelepedését a városban. Rövidesen Hamvas Endre, csanádi püspök és a domonkos rendtartomány is a szegedi alapítás mellé állt, így 1948 szeptemberében létrejöhetett a szemlélődő közösség a városban.

Írásom az alapítás hátterét igyekszik felvázolni. Az első részben vázlatosan áttekintem a domonkos rend megalakulásának és az apácák magyarországi jelenlétének történetét. Teszem ezt azért, hogy jobban megérthessük az újraalapítás előzményeit. Ezután arra szeretnék rávilágítani, kik és miért látták elérkezettnek az időt, hogy éppen egy olyan női szerzetesközösséget hívjanak életre, amelynek mély történelmi és művelődéstörténeti gyökerei vannak ugyan, de több mint 300 éve nem volt jelen Magyarországon. Milyen társadalmi szükségletek váltották ki ezt az igényt? Kik álltak a kezdeményezés mögött? S arra is megpróbálok választ adni, hogy ez a közösség miért éppen Szegeden jött létre.

A domonkos rend „bölcsője”: Prouille

Amikor Domingo de Guzmán (1170 körül – 1221) 1206 júliusában leült elmélkedni egy csendes domboldalon a dél-franciaországi Fanjeaux közelében², már hosszú út volt mögötte. Térben, időben, lélekben egyaránt. Nemrégiben érkezett erre a vidékre, de máris fontos kérdésekre kellett választ találnia. Amikor 25 évesen pappá szentelték a határ túloldalán, az észak-spanyolországi Osmában, majd belépett a székesegyház szerzetesi fegyelemben élő ún. *reguláris kanonok*-jai közé, még nem gondolhatta, hogy néhány év múltán ebből a viszonylag zárt közösségből kiszakadva, Franciaországban, egy felbolydult, erőszaktól és vallási türelmetlenségtől terhelt területen hittérítőként fog dolgozni. Egyenesen III. Ince pápától kapott megbízást, hogy ide jöjjön püspökének és barátjának, Diego d'

1 A szerző az MTA – SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport munkatársa.

2 Kisváros a franciaországi Languedoc tartományban.

Azevedonak segítőjeként, mégsem érezte, hogy munkájukkal maradandó eredményeket érnének el.

Élete addig nagyobb zökkenők nélkül telt. Nemesi családban született Spanyolországban, az ó-kasztíliai Caleruegában, hétéves korában került pap nagybátyjához, hogy elkezdje iskoláit, 15 éves korától pedig Palenciában tanult tovább. Az ott töltött tíz év alatt elsajátította mindazokat a filozófiai és teológiai ismereteket, amelyek későbbi munkájában nagy segítségére voltak. Szentelése után az osmai katedrális papi közösségének tagja lett. A székesegyház kanonokaiból álló *káptalan* rövidesen reformokat vezetett be, elfogadták Szent Ágoston reguláját és közösségi életre kötelezték magukat. A káptalan vezetője Diego d' Azevedo lett, aki munkatársnak választotta maga mellé a fiatal papot. Azevedot rövidesen Osma püspökévé nevezték ki, Domonkos pedig 1201-ben a káptalan *alpriorja* lett. Amikor a püspöknek egy alkalommal hosszú útra kellett indulnia, Domonkost hívta kísérőül. Utazásuk során áthaladtak Dél-Franciaországon, ahol találkoztak a *kathar mozgalom*hoz tartozó *albigensekkel*, továbbhaladva pedig hallottak az Európa keleti felében megjelenő kunokról.³ Ügyük végeztével nem hazafelé indultak, hanem egy jelentős kitérőt téve Rómába mentek. III. Ince pápától kértek engedélyt, hogy elhagyhassák Spanyolországot, az osmai püspökséget, és Magyarországra mehessenek, majd onnan tovább, a kunok megtérítésére. A pápa ehhez nem adta beleegyezését. Az Egyházat kívülről fenyegető pogány kunoknál sokkal nagyobb veszélynek látta a „belső ellenséget”, a katolikus tanításokkal szembe-ellenkező *kathar mozgalmat*, amely különösen Albi, Carcassone, Montpellier, Toulouse környékén erősödött meg. Ahhoz hozzájárult, hogy elhagyják addigi szolgálati helyüket, Osma városát, de Magyarország helyett Dél-Franciaországba irányította őket, hogy részt vegyenek a *katharok* visszatérítésében.

Rövidesen meg is érkeztek a számukra kijelölt területre, mégsem kapcsolódtak be a hittérítők addigi, hatástalannak bizonyult munkájába. Más módszerekkel kezdték meg szolgálatukat. Ketten vagy épp egyedül, gyalogosan járták a vidék útjait, falvait, teljes szegénységben, adományokból próbáltak élni. Útjaik során szóba elegyedtek az emberekkel, s beszélgetés közben tértek rá vallási témákra. Nem csak szavaikkal, de életükkel is tanúságot akartak tenni arról, hogy a katolikus egyházon belül is lehet élni tisztán, szabadon, egyszerűen, hűen, szegénységben, önmegtartóztatásban. Tudatosan választották ezt az életformát, amely hasonlított a *kathar vándorprédikátoroké*hoz. Velük nemegyszer nyilvános hitvitákat is folytattak. Személyes példájuk és tanításuk lassan meghozta gyümölcsét. Egyre többen fogadták el őket és tanításukat. Mégsem érezték maradandónak eredményeiket.

Fanjeaux-ban olyan nőket is visszavezettek a katolikus egyházba, akik addig a *kathar* tanítások szerint szigorú, a szerzetesihez hasonló életet éltek. Ők elhagyták ugyan a *katharokat*, mégsem akarták imádkozó, vezeklő, önmegtartóztató, visszavonult életmódjukat feladni és visszatérni a világba. Amikor tehát Domonkos 1206 júliusában⁴ leült elmélkedni egy csendes domboldalon, a dél-franciaországi

3 Bővebben: FERENT 1981.; Sághy 2006.

4 A rendi hagyomány szerint július 22-én, Mária Magdolna napján.

Fanjeaux közelében, e nők sorsa is foglalkoztatta. Meditációja közben figyelme egy közeli Mária-kápolnára terelődött. Úgy érezte, ez az a hely, amelyet Isten mutat, ahol letelepedhet a közösség. Rövidesen megkapták az egyházi engedélyt, hogy beköltözzenek az addig üresen álló épületbe. 1206. december 27-én, Szent János apostol ünnepén a toulouse-i püspök hivatalosan is jóváhagyta a nővérek közösségét, imádságos életét. Diego püspök ezt követően hazautazott Osmába, hogy ügyeit elrendezze, lemondjon ottani hivataláról, és segítőköt gyűjtsön maga mellé a megkezdett misszióhoz. Hazautazott, de többé már nem térhetett vissza. Hazaérkezése után nem sokkal megbetegedett és meghalt. A dombok között meghúzódó Prouille-ben, a világ zajától távol élő kis csoportosulás egyetlen vezetője a harmincas éveiben járó Domonkos maradt.

A közösséget kezdetben tizenegy nő alkotta. Nyers színű, festetlen, hosszú gyapjúruhában jártak, fejükön fekete fátylat viseltek. Ezzel nemcsak az egyszerűséget, tisztaságot, az önként vállalt szegénységet és a világról való lemondást kívánták kifejezni, de egyfajta utalás is volt a katharok fekete-fehér színhasználatára, duális világképére. A szervezés néhány hónapja alatt Domonkos egy szabályzatot is összeállított számukra. Elsődleges feladatuknak adta, hogy imájukkal és vezeklő életükkel az eretnekek között tevékenykedő hittérítők munkáját segítsék.⁵ A menedékhely tehát szabályok szerint élő, *szemlélődő* közösséggé alakult. Domonkos is ott élt közöttük, lelkivezetőjük volt, imádkozott, elmélkedett a Szentírás tanításain, itt készült föl hittérítő útjaira. Időközben férfiak is csatlakoztak hozzá. Kezdetben a segítők is innen, a prouille-i kis házból és kápolnából indultak útjaikra, s ide tértek vissza, beszámoltak élményeikről, tapasztalataikról. Azt kérték az „otthonmaradóktól”, hogy imáikat, önmegtagadásait a katharok között munkálkodókért és a lelkek megtéréséért ajánlják fel. Ezáltal a *nővérek*, ha láthatatlanul is, de aktívan részt vettek az apostoli munkában. A *testvérek* hittérítő munkáját értük mondott imájukkal, áldozatukkal, és nem utolsó sorban vendégszeretetükkel, személyes odafordulásukkal is kísérték.

Domonkos körül lassan egy új típusú szerzetesi élet kezdett kibontakozni. A hozzá csatlakozott férfiakkal a közeli Toulouse-ba költözött, de a prouille-i női kolostornak továbbra is lelkivezetője maradt. Igen fontosnak tartotta, hogy az apácák imádságai, önmegtagadásai támogassák a formálódó új közösség missziós munkáját. Ezért a testvérek később is gyakran ellátogattak Prouille-ba, beszámoltak munkájukról, eredményeikről, elmondták, mihez kérik az apácák imáit. Ebből a közösségből nőtt aztán ki a *Prédikálók Rendje* (*Ordo Praedicatorum*, rövidítése: O. P.), amelyet a prouillei kolostor létrejötte után tíz esztendővel, 1216. december 22-én hagyott jóvá III. Ince utóda, III. Honorius pápa.⁶ Fő feladatuknak az igehirdetést, a liturgia méltó végzését, a lelkivezetést, gyóntatást, a lelkek gondozását tekintették. Rendjükben a korábbi szerzetesi közösségekhez képest újdonság volt, hogy a szerzetesi fogadalom szerint élő felszentelt papok teljesen a tanulásnak, a prédikálásnak és a lelkek mentésének szentelték magukat. Szent Ágoston regulája szerint, szigorú kolostori fegyelemben éltek, de ha a tanulás

5 BERGOU é. n.; KOUDELKA 1992.

6 DEÁK 2006.; DIÓS 1990. I.; HORVÁTH 1916.; KOUDELKA 1992.

vagy a lelkek érdekében végzett munka megkívánta, felmentést kaphattak a szerzetesi élet egyes imái és feladatai alól.

A férfi szerzetesek világban végzett tevékenységét a kolostorok falai között, visszavonultságban élő apácák közösségi- és magánimáikkal, önmegtagadásaiikkal támogatták. A prouille-i alapítás után Domonkos hazájában, Spanyolországban is alakultak női kolostorok, majd Rómában, Bolognában, Németországban és Európa más pontjain. A domonkos apácák szemlélődő (*kontemplatív*) életének elsődleges célja az volt, hogy igyekezzenek az Evangélium hirdetőinek, a prédikáló testvéreknek imádságos háttére lenni. Ebben segítette őket a hármas szerzetesi fogadalom, a zsolozsma, a napi szentmise, a közösségi- és magánimák, a lelki olvasmányok. Emellett házi- és kézimunkával – elsősorban liturgikus textilek készítésével – foglalkoztak.⁷

Domonkos apácák Magyarországon a 13-17. században

A Prédikálók Rendje 1221. május 30-án Bolognában kezdte második nagygyűlését Domonkos vezetésével. Ezen a nagygyűlésen osztották föl a rendet nyolc *rendtartományra*: Spanyolország, Provance, Franciaország, Lombardia, Róma, Németország, Magyarország és Anglia.⁸ Az első hat provinciának akkorra már összesen 60 kolostora volt, a két utóbbiban viszont még egyetlen dominikánus sem fordult meg. Domonkos ekkor küldött először testvéreket Magyarországra és Angliába, hogy megtelepedjenek, prédikáljanak és kolostorokat alapítsanak. A „Magyar Provincia” megszervezésével és vezetésével a bolognai egyetem jogi karán tanító tudóst, Paulus Hungarust bízta meg. Pál négy szerzetestársával 1221 júniusában el is indult, s rövidesen létrehozták első kolostoraikat Győrben, Budán és Székesfehérvárott.⁹ A rendalapító a magyar rendtartomány első és fő céljául a kunok megtérítését tűzte ki. Ezt a feladatot gondolta később tovább az egyik legismertebb magyar domonkos szerzetes, Julianus barát, amikor elindult megkeresni *Magna Hungariát*, hogy ottani rokonainknak is hirdethesse Jézus Krisztust, az Igazságot.¹⁰

Az első magyarországi szemlélődő női domonkos kolostor Veszprémbe jött létre. Egy már működő beginaközösség¹¹ vette át a domonkosok apácák szabályait, Szent Ágoston reguláját, felöltötték a rend ruháját, s ezzel betagozódtak a domonkosok nagy közösségébe. Ez volt a *Szent Katalin kolostor*, melynek alapítólevelét 1240. június 27-én a Sümeg melletti Erekén állították ki. Több apáca

⁷ BERGOU é.n.

⁸ Ugyancsak ekkor határoztak úgy, hogy a férfi kolostorok lemondanak mindenfajta vagyronról, egyedüli ingatlanvagyonuk csak a konvent épülete és annak kertje lehet. Ezzel a döntéssel vált rendjük kolduló renddé.

⁹ Budai, Szent Miklós tiszteletére szentelt kolostoruk a mai Mátyás templom közvetlen közelében, a Hilton szálló területén állott. Emlékét ma Julianus szobra és a Hilton szálló ún. Dominikánus udvara őrzi.

¹⁰ FERENT 1981.; FÜGEDI 1984.; NIGG 1984., TÖRÖK 1990.

¹¹ A beginákról bővebben: MEZEY 1955.

későbbi vallomása szerint ekkor már jónéhány éves múlta tekintett vissza közösségük.¹² 1246-ban ebbe a kolostorba adta be legkisebb leányát, az akkor alig négyesztendő Margitot IV. Béla és felesége.¹³ Feltehetően Mária királyné gyóntatója, a domonkos rendi Gergely tanácsára választották a veszprémi zárdát. Talán azért is dönthettek épp ez mellett, mert a tatárveszedelemtől való megmenekülésért följárlott gyermekük itt egy olyan közösségbe került, ahol a nővérek egyik fő feladata a pogányok megtéréséért végzett folyamatos ima volt.¹⁴

A veszprémi domonkos apácák kezdetben húszan lehettek. Számuk a királynő érkezése után gyorsan növekedett. Négy év múlva ebből a megnövekedett létszámú közösségből tizennyolcan hoztak létre egy új alapítást, költöztek át Buda közelébe, a Nyulak-szigetén épült Boldogasszony-kolostorba. Mindkét kolostor egyben leánynevelő intézet is volt. Margithoz hasonlóan más nemesi családokból is érkeztek három-négyéves leánykák, hogy az apácák neveljék őket. A királyi család példájára nemcsak azért adták be leányaikat a főrangú szülők, hogy jó nevelést kapjanak, hanem hogy Isten felé nézzen a családnak legalább egy tagja. E leányok nagyobbik része aztán a képzés végeztével elhagyta a kolostort, férjhez ment, de voltak, akik maradtak és beléptek a rendbe. Ők lettek az ún. *karnővérek*. Elsősorban az imádságban és a kézimunkában vettek részt, de amikor a hetességben rájuk került a sor különféle házimunkákat is végezniük kellett. Segítették az egyszerűbb családokból származó *laika nővéreket*, akiknek viszont éppen a házimunka ellátása és a kétkezi fizikai munkák végezése volt a főfeladatuk.¹⁵

A szigeti apácák kiváltságos helyzetben voltak, mert az itt élő magas rangú leányokra való tekintettel a középkori vallásos irodalom java eljutott hozzájuk. A nővérek között nemcsak *lector*, könyvolvasó apácák, hanem *scriptorok*, könyvmásolók is voltak. Közülük Ráskai Lea és Sövényházi Márta neve maradt fenn az utókor számára. Ismert és elismert kódexmásoló műhely működött a falak között. Középkorból megmaradt kódexeink egy része a szigeti kolostor másolópuljtjain készült.¹⁶

Ez a virágzó szerzetesi és kultúrateremtő élet a törökkor elején pusztult el. 1540 tavaszán menekültek el a nővérek a szigetről. Két évtizedig Nagyváradon működött a közösség, később a nagyszombati, végül a pozsonyi klarisszák fogadták be őket. Itt továbbra is domonkos szellemben élhették életüket, viselhették ruhájukat. Lassan-lassan azonban megöregedtek, megfogyatkoztak. Az utolsó magyarországi domonkos apáca, Szegedy Erzsébet 1637-ben halt meg Pozsonyban.¹⁷

12 Közéjük tartozott a stigmatizált Magyarországi Boldog Ilona. Róla és a veszprémi kolostorról bővebben: SETFANIAK 2012. Legendája: ÉRSZEGI 1983. 103–108.

13 BÁLINT 1977.; legendája: ÉRSZEGI 1983. 110–179.

14 HARSÁNYI 1938.; KIRÁLY 1979.

15 JOÓB 1933.; KIRÁLY 1979.

16 Bővebben: MADAS 2002., 2003.

17 A többi magyarországi női domonkos kolostorról jóval kevesebbet tudunk. Székesfehérváron, Némethiben, Lábatlanban, Pécsen, Beregszászon, Besztercén, Kolozsvárott, Segesváron, Nagyszombatban bizonyosan működtek még domonkos női kolostorok. BERGOU é. n.; BÖLE 1944.; HARSÁNYI 1938.

Az újraalapítás előzményei

Kétszázötven év múltán, 1868-ban jött létre újra domonkos női közösség Magyarországon. Ezek a nővérek Árpád-házi Boldog Margitot választották közösségük védőszentjének, de ők már nem a világtól visszavonultan éltek, hanem a *reguláris harmadrend*hez tartoztak, külső, ún. apostoli munkát végeztek.¹⁸ Központjuk, az ún. anyaház Kőszegen volt, emellett Kassán,¹⁹ Szombathelyen, Vasváron, Velemben, Szarvaskenden, Hómezővásárhelyen és Szegeden tartottak fönn kolostort és különféle oktatási intézményeket. Az 1948-ig megadatott nyolc évtizedben a leányifjúság tanításával és nevelésével foglalkoztak. Azok, akik ebben az időszakban másodrendi, szemlélődő domonkos hivatást kaptak ausztriai, németországi illetve luxemburgi kolostorokba léptek be. A náciizmus előretörésével azonban a magyar apácák visszamenekültek hazájukba, és a harmadrendi kongregációba tagozódtak be.²⁰

Árpád-házi Boldog Margit szentté avatása előtt merült fel komolyabban a másodrend újjászervezésének gondolata Magyarországon. Mivel a renden belül a szemlélődő nővérek mindenütt a férfi szerzetesek felügyelete alatt álltak, ezért a domonkos rendtartomány tett lépéseket az alapítás érdekében. Az atyák kezdetben a mindenki által jól ismert, történelmi jelentőségű margitszigeti zárda újraalapítására gondoltak. El is kezdték az előkészítő tárgyalásokat, felvették a kapcsolatot a magyar katolikus egyház vezetőivel.

1943. július 23-án XII. Pius pápa Rómában szentnek nyilvánította Árpád-házi Boldog Margitot. Három nappal később, 1943. július 26-án, a kőszegi anyaházban tartották a harmadrendi nővérek vezetői évi rendes gyűlésüket. Ezen számolt be az általános főnöknő, hogy mind a domonkos atyák, mind az Egyház vezetői elérkezettnek látják az időt egy margitszigeti zárda alapítására. Serédi Jusztinián hercegprímás egy gyógyszálló létrehozását javasolta, amelynek bevétele a szigetre települő nővérek megélhetését biztosíthatná. Az alapítás megindítására a

¹⁸ MAGYAR 2007.

¹⁹ A trianoni békediktátumot követően a magyar domonkos nővéreket kiutasították Kassáról. A kolostor épülete 1923-tól az egyik csehszlovákiai kongregációhoz került át. Az 1938. novemberi *első bécsi döntést* követően a Felvidéket visszacsatolták Magyarországhoz. Hosszas vonakodások és tárgyalások után a csehszlovákiai kongregáció visszaadta a magyar nővéreknek egykori kolostorukat, amelyet aztán a II. világháború végén ismét el kellett hagyniuk. Bővebben: SAJDA – LETZ 2007.

²⁰ A domonkos rend „hierarchiája” a következőképpen épül fel:

Az I. rendhez tartoznak a férfi szerzetesek – papok (*páterek*) és laikus testvérek (*fráterek*).

A másodrend tagjai a kolostor „falai között” élő, külső apostoli tevékenységet nem folytató kontemplatív (szemlélődő) életet élő apácák.

A *harmadrend*en belül két ágazat van. Az elsőhöz tartoznak azok a *nővérek*, akik az *szerzetesi fogadalmakkal* kötelezik el magukat, kolostori közösségben élnek, és az imaélet mellett külső apostoli tevékenységet is folytatnak a világban. Ők alkotják az ún. *reguláris harmadrendet*.

A *világi harmadrend*hez azok az egyedülállók vagy családostok tartoznak, akik, otthon és a világban civilként igyekeznek megélni a domonkos lelkiséget.

harmadrendhez tartozó Ébner M. Jozefa nővér²¹ vagyona lett volna az alaptőke. Két hölgy is jelentkezett az atyáknál, hogy szívesen belépnének az új közösségbe, s a magukkal vitt hozománnyal hozzájárulnának az alapítás költségeihez. Egyikük 22.000, másikuk 150.000 pengőt ajánlott fel a célra. Felvételükhöz sem a nővérek, sem a domonkos atyák nem járultak hozzá. Javasolták viszont, hogy halálukig gondoskodnának róluk, a fölállítandó gyógyszállóban pedig mint örökös üdülők törzstagokat fogadnák őket. 1943. december 26-án P. Badalik Bertalan tartományfőnök leiratban értesítette a harmadrendi nővérek kongregációját a domonkos atyák Sopronban tartott tartományi gyűléséről. Ezen úgy határoztak, hogy a Margitszigetre szemlélődő életet élő másodrendi apácákat szeretnének telepíteni, s ehhez a harmadrend közreműködését nem fogják igénybe venni. A II. világháború eseményei miatt azonban 1944-ben leálltak a zárdaalapítással kapcsolatos hivatalos megbeszélések.²²

A szigeti kolostor létesítésének időpontja egyre távolabb került, ám az egyeztetések, puhatolódzások tovább folytak a háttérben. Az atyák végül egy olyan kolostor céljaira alkalmas, már meglévő, kisebb házat kezdtek keresni Budapesten, amelyben egy kis közösség minél előbb elkezdhetné életét. A házkéréséhez egy Luxemburgból hazatért másodrendi apáca, Szegedy M. Ilona segítségét vették igénybe.²³ Ilona nővér 23 éves korában, 1937-ben került a luxemburglimpertsbergi szemlélődő domonkos kolostorba. Őt és másik négy fiatal, a szombathelyi és soproni domonkos atyákkal kapcsolatban lévő, a szemlélődő szerzetesi életre hivatást érző leányt azért küldtek ki a luxemburgi kolostorba, hogy ott megkapják a megfelelő szerzetesi kiképzést, s fogadalmaikat letéve egyházjogilag is alkalmasak legyenek egy majdani magyarországi szemlélődő domonkos kolostor létrehozására.

Kiküldésükben valószínűleg nagy szerepet játszott az Árpád-házi Boldog Margit szentté avatását kezdeményező mozgalom, s az ennek kapcsán felerősödő igény Margit életpéldájának, a hazáért vállalt önkéntes áldozat megvalósítására. Az első világháború, az 1918-1919-es forradalmak, a francia és román megszállás, a trianoni békediktátum, majd a II. világháború hatalmas megpróbáltatásokat mértek az egész országra. Ebben a helyzetben a politikai vezetés a lehető legszélesebb összefogására ösztönözte a nemzetet. Az összefogásban fontos szerepet vállalt a magyar katolikus egyház is. Sok más mellett olyan szenteket és boldogokat igyekezett követendő példaként állítani a nehézségekkel küzdő nemzet elé, akik hasonlóan nehéz időszakokat éltek meg, s a XX. század mély konfliktusokkal terhelt időszakaihoz hasonló korban élve mindvégig hűek tudtak maradni hitükhöz, nemzetükhöz, hazájukhoz. Ezek közé a példaképek közé tartozott Árpád-házi

21 Ébner Vilma (özü. Duschek Aurélné) M. Jozefa, karnővér – szül.: 1877. március 3. Budapest; beöltözés: 1937. december 5.; ideiglenes fogadalom: 1938. december 23.; örökfogadalom: 1941. december 23.; †: 1963. október 31. Héjce (Római Katolikus Szeretettóthon). Az adatokat a *Belépő jelöltek könyve* és a *Kongregációink megholtjai* alapján a szerző gyűjtötte össze.

22 *Annalen der Congregation*; GERGELY 1984.

23 Szegedy Ilona M. Ilona, karnővér – szül.: 1914. augusztus 10., Szombathely; szülei: Szegedy Lajos és Nyitrai Anna; beöltözése: 1937 Luxemburg – Limpertsberg; ideiglenes fogadalom: 1939. augusztus 5.; örökfog.: 1946.

Boldog Magit. Egy olyan korban született, amikor a tatárdúlás után szinte a semmiből kellett újra felépülnie az országnak. Margit egész gyermekségétől kezdve, fiatalon bekövetkezett haláláig hű maradt ahhoz a felajánláshoz, amelyet szülei tettek. Amikor önként dönthetett sorsa fölött, akkor is a domonkos kolostort, az Istennek szentelt életet és a nemzetéért vállalt áldozatot választotta. Elmélyült, misztikus imaéletet élt, de eközben az állapotbeli kötelességek megtartásával, a szegények és a szenvedők szolgálatával, a mindennapokban is hű tudott maradni Istenhez és szerzetesi hivatásához. A nehezebbik utat járta be, önmegtagadásokkal és megalázásokkal teli életet élt, ám mind életével, mind halálával tanúságot tett arról, hogy a nemzetért hozott áldozat sohasem hiábavaló.²⁴

Egy olyan korban élt, amikor egy ország állt fel újra a romokból, miközben külső ellenségek és belső viszályok emészgették a népet. Ráadásul egy olyan renchez tartozott, amelynek egyik fő feladata éppen a hittérítés, az eltévelyedettek visszavezetése az egyházba. Életpéldája hétszáz év múltán is erősen hatott. Abban az időszakban, amikor egy vesztett háború, egy ország szétszabdalása, s egy gazdasági világválság után a kommunizmus és a bolsevik hatalom erősödésével, sőt egy új háborúval is szembe kellett nézni. Talán ezért is tudott olyan széleskörűvé válni az a mozgalom, amely szentté avatását igyekezett elérni.

Léteztek már addig is szemlélődő kolostorok Magyarországon. A sarutlan kármelita nővérek és a vizitációs rend ismert és nagyra becsült tagjai voltak a magyar katolikus egyháznak. A szemlélődő domonkos apácák kolostorának létrehozásával viszont egy olyan közösséget kívántak életre hívni, amely Árpád-házi Szent Margit példáját megvalósítva szigorú szerzetesi életét, folyamatos imáit és önmegtagadásait a lelkek megmentéséért, s hangsúlyosan is a Magyarorszáért ajánlja fel.

Ebben a társadalmi háttérben folytak tehát a tárgyalások a szigeti zárda alapításáról, majd ennek elhalasztása után a budapesti házkeresés. A domonkos atyák részéről elsősorban Badalik Bertalan tartományfőnök, Implom Lajos és Ratnik Domonkos foglalkozott az ügyel. Ők a rend római központjával is levelezésben álltak, egyeztettek a fejleményekről. A leendő közösség vezetőjének Szegedy M. Ilona nővért jelölték ki. Rajta kívül három másik, a luxemburg-limbertsbergi kolostorból hazatért másodrendi fogadalmas apácára számítottak az alapításnál: Bucsi M. Eufémia, Bédi M. Bartholomea és Dankó M. Antónia nővérekre. Ők mindannyian a német megszállás után 1941-ben, a kolostor kiürítésekor menekültek haza Magyarországra, s csatlakoztak a harmadrendi nővérek tartományához. Előbb az első bécsi döntés után visszakapott kassai kolostorba kerültek, majd annak elvesztése után 1944-ben elváltak útjaik. Volt, aki a kőszegi, más a szegedi kolostorba, illetve az újonnan alakult pesti tanulmányi házba kapott áthelyezést. Ám mindvégig reménykedtek abban, hogy hamarosan létrejöhet az új alapítás, megkezdhetik közös szemlélődő életüket Magyarországon.

²⁴ Lovas 1939.

A szegedi meghívás

A harmadrendi nővérek szegedi kolostorában élő, óvónőként dolgozó Simoka M. Innocencia nővér²⁵ szervező munkájával jelentős szerepet játszott a Margit szentté avatását elérni kívánó országos mozgalomban. Talán az ő kezdeményezését sejtethetjük a mögött a P. Badalik Bertalannak címzett dokumentum mögött, amelyet néhány szegedi értelmiségi írt alá 1945. december 27-én, Szent János apostol ünnepén. Ebben arra kéri a domonkos tartományfőnököt, hogy – mivel a főváros akkori helyzete belátható időn belül nem teszi lehetővé a margitszigeti zárda alapítását – fogadja el a felajánlott szegedi házat, hogy az itt létrehozandó, s megerősödő kis közösségből majdan elindulhasson a margitszigeti alapítás.²⁶ Innocencia nővér egyik közeli ismerőse, özv. Tóth Mihályné – egy szegedi városi tanácsos özvegye – ajánlotta fel a férje után megörökölt belvárosi, Madách utca 3. szám alatti házát a kolostor céljaira, azzal, hogy maga is be kíván lépni a közösségbe. Hamvas Endre csanádi püspök is a kérelmezők mellé állt. A tárgyalások újrakezdődtek, s úgy tűnt, hogy hamarosan célba ér a kezdeményezés. Simoka M. Innocencia nővér megkérte és meg is kapta eltávozási engedélyét az apostolkodó nővérek kongregációjának egyházi felettesétől, Kovács Sándor szombathelyi püspöktől, hogy a harmadrendből a másodrendbe léphessen át. Az előzetes tervek szerint két, a II. világháború idején külföldről hazatért, a harmadrendbe betagozódott, s akkoriban a nővérek szegedi kolostorában élő örökfogadalmas másodrendi nővér, Niczky M. Augusztina és Bédi M. Bartolomea alkotta volna még a közösséget. 1946 nyarán azonban kiderült, hogy Innocencia nővér bármilyen határozottan állította is, hogy ő egyszerűen átléphet a másodrendbe, s alapító lehet a kolostorban, az egyházi előírások ezt nem teszik lehetővé. Eközben viszont már a domonkos atyák élénk levelezésben álltak a Rómával, előkészítették a szegedi alapítást. Innocencia nővér átlépési engedélyét visszavonta a szombathelyi püspök, Tóth Mihályné belépését sem engedélyezték a rendi vezetők. A közösség vezetőjének az atyák – a feladatra általuk már korábban kijelölt – Szegedy M. Ilonát nevezték ki. Az apostolkodó nővérek szegedi kolostorából a másodrendi fogadalmakkal rendelkező Niczky M. Augusztina²⁷ és Bédi M. Bartolomea nővér mellett a budapesti tanulmányi házból érkező Bucsai M. Euphemia és Dankó M. Antónia²⁸ örökfogadalmas másodrendi nővér lett a szegedi kolostor alapító tagja.

Az Árpád-házi Szent Margit védelme alá helyezett kolostort 1948 szeptemberében szentelt fel Hamvas Endre csanádi püspök. A kolostor apácai elsődleges céljuknak a nehéz helyzetben lévő Magyarországért, a magyar katolikus egyházért

25 Simoka Katalin M. Innocencia, karnővér – szül.: 1896. október 4. Herény (Vas megye); szülei: Simoka Jakab és Csemesz Ilona; beöltözés: 1927. április 18.; ideiglenes fogadalom: 1928. április 20.; örökfogadalom: 1931. augusztus 22.; †: 1956. július 10. Jászberény (Római Katolikus Szeretetotthon). Az adatokat a *Belépő jelöltek könyve és a Kongregációink megholtjai* alapján a szerző gyűjtötte össze.

26 Szeged – Csanádi Egyházmegye Püspöki Levéltára (Szeged). IV. doboz, nem rendezett iratok.

27 Niczky Jolán – M. Augusztina, karnővér – szül.: 1905. május 18. Budapest, beölt.: 1927. augusztus 18., ideiglenes fogadalom: 1928; örök fogadalom: 1932; †: 1971. május 1. Budapest. Az adatokat a *Belépő jelöltek könyve és a Kongregációink megholtjai* alapján a szerző gyűjtötte össze.

28 Beöltözési és fogadalmi dátumaikat egyelőre még nem sikerült beazonosítanom.

és a lelkek megtéréséért való folyamatos imát, engesztelést tekintették. A kápolnájukban tartott miséikre, Szent Margit és Szent Domonkos ünnepén tartott egész napos szentségimádásukra a híveket is várták, hogy ők is bekapcsolódhassanak imáikba, engeszteléseikbe. A belvárosban éltek ugyan, egy szemlélődő szerzetesi éltre kevésbé alkalmas helyen, de igyekeztek megteremteni a belső csendet, hogy minél elmélyültebben figyelhessenek imáikra.

Alig kétszázötvenévi közös élet adatott meg nekik. A szerzetesrendek 1950-es feloszlátásakor a domonkos apácáknak is el kellett hagyniuk kolostorukat, levetni szerzetesi ruhájukat, és visszatérniük a világba. Ez a két év kevés volt ahhoz, hogy közösségük gyökeret eresszen, megmaradjon mind a város, mind a magyar katolikus egyház emlékezetében. Az egykori kolostor épülete ma is áll, de már senki sem emlékszik arra, milyen fontos próbálkozás helyszíne volt egykor ez a magánház. Írásommal ezért is próbáltam meg felvázolni az alapítás hátterét, és felidézni azok emlékét, akik annak idején oly sok áldozatot hoztak a közösség létrejöttéért.²⁹

Irodalom

BÁLINT Sándor

1977 *Ünnepi kalendárium* I. Január 18. Margit, Árpádházi Szent Margit. Szent István Társulat, Budapest.

BERGOU Géza Imre OP

én. *A domonkos-rendi nővérek története, eszményei és élete.* (Kézirat)

BŐLE Kornél

1944 *Gyöngyvirágok és margaréták Árpádházi Szent Margit oltárán. Születése 700 éves jubileumának és szenttéavatásának ünneplése.* Credo kiadása, Budapest.

DEÁK Viktória Hedvig OP

2006 Szent Domonkos és a prédikátorok rendje. *Rubicon* 12. évfolyam 164. szám (2006/4) 65-67.

ÉRSZEGI Géza (szerk.)

1983 *Árpád-kori legendák és intelmek.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest.

FERENT, Ioan

1981 *A kunok és püspökségük.* Szent István Társulat, Budapest.

FÜGEDI Erik

1981 *Kolduló barátok, polgárok, nemesek.* Tanulmányok a magyar középkorról. Magvető Kiadó, Budapest.

²⁹ Itt szeretnék köszönetet mondani az Árpád-házi Szent Margitról nevezett Domonkos Rendi Nővérek Apostoli Kongregációjának, hogy betekintést engedtek rendi irattárukba. Hálásan őrzöm Szegedy Ilona nővér (1914-2011) szavait is, aki egykor megosztotta velem a szegedi kolostor alapításával kapcsolatos emlékeit.

GERGELY Jenő

1984 *A püspöki kar tanácskozásai. A magyar katolikus püspökök konferenciáinak jegyzőkönyveiből, 1919 – 1944.* Gondolat Kiadó, Budapest.

HARSÁNYI András

1938 *A Domonkos Rend Magyarországon a reformáció előtt.* Nagy Károly Grafikai Műintézete, Debrecen. [Reprint: 1999, Paulus Hungarus – Kairosz Kiadó, Budapest]

HORVÁTH Sándor OP (szerk.)

1916 *A Szent Domonkos-rend múltjából és jelenéből.* Stephaneum Nyomda, Budapest.

JOÓB Irén, dr.

1933 *A középkori magyar leánynevelés története.* „Universum” Kereskedelmi- és Ipari Nyomda, Kassa (Košice).

KIRÁLY Ilona

1979 *Árpádházi Szent Margit és a Sziget.* Szent István Társulat, Budapest.

KOUDELKA, Vladimír J. (szerk. és bev.)

1992 *Domonkos. Isten ígéjének hirdetése.* Szent Domonkos Rend Tartományfőnöksége, S. I.

LOVAS Elemér dr.

1939 *Árpádházi Boldog Margit élete.* Budapest.

MADAS Edit

2002 *Középkori prédikációirodalmunk történetéből. A kezdetektől a XIV. század elejéig.* Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.

2003 *Írás, könyv és könyvhasználat a középkori Magyarországon, 1000 – 1526.* In: MADAS Edit – MONOK István: *A könyvkultúra Magyarországon. A kezdetektől 1730-ig.* Balassi Kiadó, Budapest. 7-65.

MAGYAR Marietta Mirjam OP

2007 *Az Árpád-házi Szent Margitról nevezett domonkos nővérek.* In: ILLÉS Pál Attila – ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs (szerk.) *A domonkos rend Magyarországon.* Pázmány Péter Katolikus Egyetem – METEM – Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény, Piliscsaba – Budapest – Vasvár. 131 – 147.

MEZEY László

1955 *Irodalmi anyanyelvűségünk kezdetei az Árpád-kor végén. A középkori laikus nőmozgalom, az Ó-magyar Mária siralom és a Margit legenda eredetkérdése.* Akadémiai Kiadó, Budapest

NIGG, Walter

1984 *A szerzetesek titkai.* Szent István Társulat, Budapest.

SÁGHY Marianne

2006 *A katharok. Rubicon 17. évf. 5-6. 90-92.*

SAJDA, Ceslav P. OP – LETZ Dominik P. OP

2007 *A kassai domonkos kolostor XX. századi története.* In: ILLÉS Pál Attila – ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs (szerk.): *A domonkos rend Magyarországon.* Pázmány Péter Katolikus Egyetem – METEM – Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény, Piliscsaba – Budapest – Vasvár. 2007. 218 – 225.

SCHWARZ Katalin

2007 A nyulak-szigeti domonkos apácák könyves emlékei. In: ILLÉS Pál Attila – ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs (szerk.): *A domonkos rend Magyarországon*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem – METEM – Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény, Piliscsaba – Budapest – Vasvár. 319-330.

STEFANIAK, Piotr

2012 *A titkos szentség*. Veszprémi Boldog Ilona OP élete, 1200-1240/70. [Szaléziánus Érseki Turisztikai Központ], Veszprém.

Szent Ágoston regulája

1992 *Szent Ágoston regulája*. M. Alessandra MACAJONE OSA (szerk.) – PUSKELY Mária SSND (ford.). Szent István Társulat, Budapest.

TÖRÖK József

1990 *Szerzetes- és lovagrendek Magyarországon*. Panoráma Kiadó, Budapest.

KEREKES, IBOLYA

NEEDS AND EXPECTATIONS

Background of the fouling of the Contemplative Dominican Nuns in szeged

The Contemplative Dominican Nuns played important role in the cultural history of Hungary in the middle ages. St. Margaret of the Arpad-dynasty, Marta Sövényházi and Lea Ráskai lived in a Dominican monastery on the Island of Rabbits. We can find their handwriting in several codexes. In the year of 1540 the nuns had to run away from the conquering Turks. As a result there remained only 18 nuns at the beginning 1600s who lived by the rules of Dominican Order. Finally they were taken into the Clarissa Order in Pozsony. The last Dominican nun died in there in 1637.

In the first half of the 1940s before canonization of Beatific Margaret of the Arpad-dynasty the idea of reorganisation of the second order in Hungary arose. The Dominican Province and the Catholic Church of Hungary wanted the monastery on the Island of Rabbits to be refounded. In 1944 the official negotiations interrupted but the original idea did not die. Some catholic personages of Szeged urged the establishment in Szeged in their letter dated 27. December 1945. In January 1946 Endre Hamvas, Diocesan of Csanád region also supported the idea and told that he would see Contemplative Dominican Nuns in Szeged. The Dominican Province of Hungary helped the new establishment as well so in September 1948 the Contemplative Dominican life could start in Szeged. There were 7 nuns in the community. They tried to live their prayerful and propitiatory lives. In June 1950 the Hungarian religious orders were disbanded so the nuns of Szeged had to leave their monastery. This study is about the story of this community and their ephemeral life.